Nusretiye Camii
1826

Nusretiye Camii 1826

Nusretiye Camii Tophane'de, tramvay yolu ile yeni yapılan Galata Port arasında bulunmaktadır. Marmara'dan ve Boğaz'dan gelenler, Tophanede ikişer şerefeli iki güzel minarenin ortasında yüksek kubbesiyle camiyi görürler.

Cami, İstanbul'un Galata'yı çeviren surlarının kuzey tarafına açılan bir kapısının karşısında bulunmaktadır ve *"Eski İstanbul"* adı verilen yarımadanın sınırları dışında yapılan selâtın camilerden birisidir.

Bu güzel cami, Osmanlı hükümdarlarından Sultan İkinci Mahmud tarafından yaptırılmıştır. Bu cami, diğer Osmanlı padişahları tarafından yaptırılan camilerden oldukça farklı ve onlara pek benzemeyen özelliklere sahiptir. Her şeyden evvel, bir külliye olarak yapılmamıştır. Yani caminin yanında, medrese, hamam, okul gibi diğer sultan camilerinde olan yapılar bu caminin çevresinde bulunmamaktadır.

Ayrıca, Sultan İkinci Mahmud,

Nusretiye Camii'nin arkadan bir görünümü.

Nusretiye Camii'nin 1854 yılında çekilmiş bir fotografı. Fotografçı; James Robartson.

diğer padişahlar gibi İstanbul'un yerleşim alanlarında ya da bir tepe üzerinde camisini yaptırmamış, bunun için Boğaz'ın sakin bir kıyısını tercih etmiştir. Ancak, genelde sakin olan bu kıyı İstanbul'un lodosunda denizin dalgalarıyla suları bulanmakta, çamurlu bir hal almaktadır.

Öte yandan zamanın modası olan Barok-Rokoko mimari türünde ve çok süslü olarak yapılan bu caminin öylesine büyülü bir güzelliği vardır ki, Boğaz'ın Haliç'le buluştuğu bu kıyısında yapılmasına rağmen ihtişamından hiç bir şey kaybetmemiştir.

CAMİNİN İLK YAPIMI

Bu caminin asıl yapımcısı, Sultan Üçüncü Selim'dir. Sultan Üçüncü Selim zamanında Tophane ve Humbarahâne kışlalarının yapımına başlanılmış ve her biri mükemmel olarak tamamlanarak, arabacılar için de deniz kenarında bir büyük kışla ile içine tek minareli Arabacılar Kışlası Camii yapılmış ve hünkar mahfili de konulup, şeyh bile atanmıştır. Sonra bu cami Sultan İkinci Mahmud zamanında tarikat şeyhlerine verilmiştir.

Fakat 24 Şubat 1823 cumartesi günü saat üçte Tophane yakınlarında oluşan bir yangın, çevresine yayılarak, ertesi gün saat yedi buçuğa kadar devam etmiş ve bu süre içerisinde Dolmabahçe yakınına doğru ilerlemiş ve 48 adet cami ile Arabacılar Kışlası ile Top-

Nusretiye Camii'nin Barok stilde süslü kubbesi.

hane Kışlaları'nın her ikisi ile pek çok ev ile dükkan yandığı sırada bu câmi ile Topçu Kışlası'nda olan diğer bir cami de yanmıştır.

Sultan Üçüncü Selim'in başlatmak istediği, fakat *Patrona Halil* ve *Musli* ayaklanmaları nedeniyle başarılı olamadığı, yeni askeri yapılanmayı önemseyen Sultan İkinci Mahmud bu camiyi askeri binalarla birlikte, yanan Arabacılar Kışlası Camii'nin yerine yaptırmıştır. Böylece diğer selatin külliyelerindeki gibi çeşitli vakıf binalarıyla çevrili olma-

Nusretiye Camii'nin avlusundaki şadırvanı ve sebilinin görünümü.

Caminin son cemaat yeri ve hünkar mahfiline giriş kapısı.

yıp tek müştemilatı top dökümhanesinin önüne inşa edilen askeri yapılardan ibarettir. *Nusret (başarı, yardım, zafer)* adı, Sultan İkinci Mahmud'un yeniçeri teşkilatını kaldırması nedeniyle verilmiştir.

TARİHİ BİLGİLER

Nusretiye Camii ile ilgili olarak Hadîkat'ül Cevâmî'de yer alan yazı günümüz Türkçesine çevrilerek aşağıda verilmiştir:

"Nusretiye Camii Hakkında,

Bu caminin inşaatına Haziran 1823'de başlanılmıştır. Zeminden yüksek binası ve süslü olarak tek kubbesi ile kargîr bir camidir. İçinde olan celî hat ile Amme suresi, padişah hazretlerinin yazı öğretmeni ve Anadolu vezirliğinden azledilmiş Mustafa Rakım Efendi'nin yazısıdır. Bu kişi caminin yazılarının tümünü yazmak istemişse de, 24 Mart 1826 da vefat etmiş ve Karagümrük yakınındaki medresesi civarında gömülmüştür. Geri kalan yazılarını öğrencilerinden Şâkir Efendi tamamlamıştır.

Yapılmış olan caminin imamları ve hatibi kadılıktan rütbe almışlar, sınavla yeniden üç imâm ile Kasîdeci Hâfız'ın küçük oğlu olan ve Sadrazam Rauf Paşa'nın kardeşi, eski başcavuş olan Tâhir Beyefendi'nin imamı Hafız Mustafa Efendi hatip tayin edildi ve on adet müezzin ve on adet devrhân (1) ile tarifhân (2) ve nathân (3) ve kayyumlar ve müstakil ders hocası tayin edilmiştir. Bu hatip Hafız Mustafa Nûrî Efendi Ağustos 1827'de ikinci imam olarak, Beylerbeyi Camii'nin hatibi İzzet Efendi bu camiye hatip tayin edildi. Bu caminin büyük şamdanları bir tür ye-

Caminin son cemaat yerinin sol tarafındaki paşa köşküne giriş kapısı ve koridoru.

şil taştan yapılmıştır. Hünkar mahfili minber tarafında olup, kafesi tek parça pirinçten oyma ve yaldızlıdır. Cami bütün mermerden olup, oyma olan yerleri altın yaldızla süslenmiştir. İki kapısı vardır, birisi hünkar mahfiline tahsis edilmiş ve diğeri avlusuna açılmaktadır. Avlusu tümüyle mermer döşelidir.

İkişer şerefeli iki tane büyük ve çok uzun ve altı köşeli minare yapılmış, ancak mahya kurulduğunda caminin kubbesinden mahyanın deniz tarafından görülmesi engellendiğinden, 14 Mayıs 1826 günü alt şerefeye gelince kadar minareler yıkılıp, daha uzun olarak yapılmıştır.

Cami için birçok tarih düşürülmüşse de İzzet Efendi'nin düşürdüğü tarih kabul edilerek, Yesârîzâde hattıyla yazılmıştır. 8 Nisan 1826 günü padişah hazretleri de gelerek camiyi açmıştır.

İskeleden camiye ulaşınca dibalar (4) ve şallar (5) ile atının ayağı altı döşenilmiş, geldikten sonra ne kadar kapıcıbaşı ve silâhşör ve diğer padişah hizmetkârı var ise yüksek mertebeden padişah ihsanı almış, hatibe samur kürk ve imamlara birer sincap kürk ve şeyhe ve hocasına da birer kürk ve diğer hizmetkarlara da cüppe ve hediyeler verilmiş ve padişah imamlarına ve yeniçeri ağasına ve topçubaşıya, arabacıbaşıya, Tophane Nazırı Sâdık Efendi'ye ve caminin mütevellisi olan Darphane nazın Esat Efendi'ye birer kürk verilmiştir. Bayramın başladığı cuma günü Sadrazam Mehmed Selim Paşa da gidip hizmetkarlarına kürkler ve hediyeler vermiştir. Sonradan caminin cümle kapısı karşısında bir güzel sebil yaptırılmasına da başlanılıp, bir yıl sonra, 1827de o da tamamlandı.

Bu yangında yanan kışlaların yenilenmesi için ferman çıkartılarak, Baş Bostancı ve Lâğımcıbaşılıktan azledilmiş Alî Bey ile eski Kasapbaşı Hasan Paşa'nın kardeşi Alî Efendi, yangının ikinci günü bina emini tayin olunmuş ve 8 Mart 1823'de binaların yapımına başlanılıp erte-

Cümle kapısının üstündeki kitabe ve mermerden oyularak yapılmış süzler.

طوبدن طوپخانه‌یی آباد قیلدی پادشا مصرعیله ایلمشدم وصف آثارینی جامعی قالمشدی انجق آنیده یکتیل ایدوب سجده شکر ایتدی مولایه جنود مسلمین
کوردک مثلین رب الکعبه بو جامعک اشته دنیا اشته آثار سلاطین کزین واوسه چرخک بیت معموری بو دوثانیدیر بعدازین افلاکه فخر ایتسه نوله روی زمین
ایلدی محرابنه چاکر کریبان آسمان اولدی مانند شفق اول مطلع نور مبین منبر اولادی عرشک حازه معنی زوبان کلسه شایاندر خطابت ایتمکه روح الامین
اولدی هر نجم زرکاری برهنرلک زینت کرسیدر رشک سپهر چارمین ایکی سرو باغ دین اولدی منارین بلند سنرکون رشکیدر طوبای فردوس برین
جامع نصرت اولنامی بو والا معبدک ایلیه بانیسنی منصور رب العالمین مژده‌دک درکاهنی ذاتیله مولی ایلیون قبلهٔ آمال عالم مقتدای اهل دین
وقتنی خیر و هنر ایله مزین دور اولدی قشده بو معبدندن فرق ایدر اهل یقین عزت اول بیت خدادک سویلدم تاریخنی جامع محمود خان اولدی مطاف مؤمنین
۱۲۴۱ ۱۲۴۶

Nusretiye Camii'nin Kapı Kitâbesi

Topdan Tophâne'ye âbâd kıldı pâdişah
Mısrayla eylemişdim vasf-ı âsar-ı bihin
Câmi-i kalmışdı ancak ânîde tekmil edüb
Secde-i şikâr etri Mevlâ'ya cünid-i müslimîn
Görmedik mislini berb-ül kâbe bu nev câmi'in
İşte dünya işte âsâr-ü selâtin-i güzîn
Varsa çerhin beyt-ü ma'muru bu da şânıdır
Ba'dezin eflâka fahr etse nola rû-yu zemîn
Eyledi mihrâbına çok garîban-ı âsuman
Oldu mânend-i şefik ol mutlag nûr-i mübîn
Minberi oldu arş-ü rahmâna me'âli nerdibân
Gelse şâyandır hitâbet etmeye rûh-i elâmın
Oldu her bir necîm-i zergârı birer mühr-ü Felek
Ziynet gersisidir reşk-ü sipher-ü çâr-men
İki ser-ü bağ-ü din oldu minârın bülend
Sernegûn reşkidir tûbâ-yı firdevs berîn
Câmi-i Nusret ola nâmı bu vâlâ ma'bedin
Eyleye bânîsini mensûr Rab-ül âlemîn
Haşre dek dergâhını zâniyle Mevlâ eylesün
Kıble-i ikmâl-i âlem müktedâ-yı ehl-i dîn
Vaktini hayr-ü gazâya sarfden devr olmadı
Kışlada bu ma'bedinden fark eder ehl-i yakîn
İzzet ol beyt-ü hüdânın söyledim târihini
Câmi-i Mahmûd Hân oldu mutâf-ı mü'minîn
1241

Nusretiye Camii Kitâbesinin Anlamı

Top'dan Tophâne'ye bayındır etti padişah
Mısra ile eserin özelliğini iyice anlatmıştım
Câmi hemen tamamlanıp kalmıştı
Secde ederek şükretti Allah'a müslüman askerler
Görmedik örneğini Kâbe'den başka yeni câminin
İşte dünya, işte seçkin, büyük eser
Varsa feleğin sağlam evi bu da şansıdır
Bundan sonra semalara kadar övünse ne olur yeryüzü
Gökteki meleklerin çoğu mihrabına geldi
O doğacak îmanın nûru merhamet eder oldu
Minberi Allah'ın katına merdiven oldu
Alimlerin ruhu hitâbet vermeye gelse uygundur
Her bir değerli yıldızı birer Felek'in mühürüdür
Süslü makamıdır kıskanılan dürdüncü talihi
İki başlı Cennet oldu büyük minaresi
Kıskanılan ters dönmüş yüce cennet ağacıdır
Bu yüce mabedin adı Nusret câmisi olsun
Alemlerin Rabbı yaptıranı memnûn etsin
Allah mahşere kadar dergâhını kendisiyle etsin
Dindarların önderi, alemin olgun kıblesi
Vaktini hayırlı savaşlara sarf etmekten dönmedi
Kışlada bu mabedinden ayırır bilenler
İzzet o Allahın beyti ile söyledim tarihini
Mahmud Han'ın câmisi müminlerin tavaf yeri oldu 1826

Caminin cümle kapısının üstündeki yapım kitabesi.

si yıla kadar bu kışlalar eskisinden daha güzel olarak yapılmıştır. Bu Tophâne-i Âmire birçok yıl hayır eseri olarak kaldı. Padişah hazretlerinin hayır eserleri için bağımsız padişah vakfı düzenlenmiştir.

Mahallesi yoktur. Arabacılar Kışlası, Tophane-i Âmire.

(1) Devr-han: Kur'ân'ı Kerîm'i devamlı okuyup devreden.

(2) Tarif-han: cami ve tekkelerde namazdan önce Hz. Muhammed ile büyüklerin vasıflarına ait bilgileri cemâate yüksek sesle anlatan görevliler.

(3) Nat-han: Makamla na't (Hz. Muhammed'i övmek üzere yazılan şiirler) okuyan kimse.

(4) Diba: renkli dokuma motifleriyle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş.

(5) Şal: Saf yünden dokunan,

bele bağlanan, boyuna dolanan, başa sarılan veya omuza alınan ince değerli bir kumaş."

Ayrıca gene Hadîkat'ül Cevâmî'de Arabacılar kışlası Camii'nin de içinde bulunduğu Tophâne-i Âmire hakkında aşağıdaki açıklama bulunmuktadır:

"TOPHANE-İ AMİRE HAKKINDA

Bir rivayete göre fetihden önce var olup, İstanbul'un fethinden sonra tekrar yapıldı. Sonraki rivayetlere göre ise Tophane binası, İstanbul'un fethinden sonra yapılıp, Osmanlı padişahlarının yüce himmetleriyle kısım kısım yapılmış ve genişletilerek birçok üretim yapılıp, daha kolayca top dökmeleri ve ustaca yapılmış top ve cephane arabaları imal edilmektedir. Din düşmanlarının kötülük ve zararlarını savma ile din düşmanlarına karşı ve devlete karşı gelenlere karşı bilgi verme, savaş bilimi eğitimine bağlı ve gereksinimiyle, kitap basılmasını sağlayan İbrahim Efendi, savaş bilimine ait bir kitap düzenleyerek Damat İbrahim Paşa'ya sunduğunda, beğenilmiş, padişaha takdim olunduğunda ise devrin padişahı Sultân Üçüncü Ahmed Han hazretleri de bu savaş biliminin yüce Osmanlı devletinde de uygulanmasını istediklerinden, bu düzeni başlatarak iki-üç yüz eğitilecek asker bulunup, Üsküdar'da Haydar Paşa Çayırı isimli yerde eğitime başlanıldı. Sonra 28 Eylül 1730'da oluşan Patrona ve Muslî ayaklanmalarında bu askerler bozguna uğrayarak dağılmıştır. Sultan Üçüncü Selim Han hazretlerinin zamanına kadar bu savaş eğitiminin yapılmasına gerek duyulmamışken, padişah hazretlerinin himayesiyle bu bilim tekrar ele alınmış olup, Tophane ve Humbarahâne kışlalarının yapımına başlanılmış ve her bir gereksinimi mükemmel olarak tamamlanarak, arabacılar için de deniz kenarında bir büyük kışla ile içine bir minareli bir cami (Arabacılar Kışlası Camii) yapılmış ve hünkar mahfili de konulup, şeyh bile atanmıştır.

Sonra bu cami Adaletli Sultan Mahmud Han efendimizin yüksek iradeleriyle tarikat şeyhlerine verilmiştir.

24 Şubat 1823 günü saat üçte Tophane civarında oluşan yangın çevreye yayılarak, ertesi gün saat yedi buçuğa kadar devam etmiş ve Dolmabahçe yakınına kadar kırk sekiz adet cami ile Arabacılar kışlası ve Tophane kışlalarının ikisi ve birçok büyük dükkan yandığı sırada bu cami de yanarak harap olmuştur. Padişah hazretlerinin kendi himmetiyle öncekinden güzel, günümüzde var olan şekliyle Nusretiye Camii yapılmıştır."

SULTAN İKİNCİ MAHMUD

20 Temmuz 1785 tarihinde doğan Sultan İkinci Mahmud, 31 yıl tahtta kalmıştır. *Mahmud-u Sânî,*

Sultan İkinci Mahmud'ın bir tablosu.

Sultan İkinci Mahmud zamanında inşa edilen uskurlu Mahmudiye kalyonu.

Mahmud-u Adlî olarak da anılan Sultan İkinci Mahmud'un devri, Osmanlı tarihinin siyasi açıdan en bunalımlı dönemlerinden birisidir. Balkanlarda imparatorluğun dağılma sürecini başlatan Sırp ve Yunan isyanları, Rus, İngiliz ve Fransız donanmalarının Navarin'de Osmanlı donanmasını imha etmesi ve âsî ilan ettiği Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın ordularının Suriye ve Anadolu'yu geçerek Kütahya'ya kadar gelmeleri gibi olaylar ile karşı karşıya kalan Sultan İkinci Mahmud, bir diğer taraftan gerçekleştirdiği reformlarla imparatorluğun çehresini değiştirerek Osmanlı modernleşmesinin temellerini atmış, ölümünden dört ay sonra ilan edilen *Tanzimat Fermanı*'na giden yolun hazırlayıcısı olmuştur. Hükümdarlığı dönemindeki icraatları nedeniyle, bazıları kendisini devleti tekrar canlandırmak üzere her yüzyılda bir gelmesi beklenen müceddid *(yenileyici)* olarak kabul edip bu büyük sıfatıyla anmış, karşıtları ise gavur padişah olarak nitelendirmişlerdir. Siyaseten, yargılamasız idam yetkisini kullanan son padişahtır.

1 Temmuz 1839'da İstanbul'da ölen Sultan İkinci Mahmud, 30. Osmanlı padişahı ve 109. İslam halifesidir. Osman Gazi ve Sultan İbrahim'den sonra Osmanlı Hanedanı'nın üçüncü ve son soy atasıdır. Son altı Osmanlı padişahından ikisi onun oğlu dördü ise torunudur.

CAMİ

Caminin inşaatı üç yıl kadar sürmüş ve 8 Nisan 1826'da merasimle açılmıştır.

İlk yapıldığında Nusretiye

Mahmudiye zırhlı firkateyni 1888 yılında Haliç'te tersane önünde. 1866 yılında İngiltere'de inşa edilen 2 silindirli buharlı gemi 1913 yılında sökülmüştür.

Caminin cümle kapısını karşısına rastlayan mihrap ve minberi..

Camii'nin çevresini pencereli yüksek bir avlu duvarının çevirdiği ve bu avluya büyük kapılardan geçildiği bilinmektedir. Sultan Abdülaziz döneminde caddenin düzenlenmesi sırasında bunlar kaldırılmış, avlu duvarı yıktırılarak yerine üzerinde dökme demir bir parmaklığın bulunduğu alçak bir duvar yapılmıştır. Daha sonraları 1956 yılında bu duvar da kaldırılmış dökme demir parmaklıklar da sökülmüş ve Sul-

Caminin mihrabından cümle kapısına doğru bir görünüm.

tan Mahmud Türbesi'nin yan duvarı üzerine takılmıştır. Cami 2018 yılında tümüyle yeni baştan elden geçirilerek restore edilmiştir.

On beşer basamaklı iki taraflı merdiven ile caminin zeminden yüksek olan son cemaat yeri kapısına çıkılır. Son cemaat yerini dörder köşeli dört mermer sütun üstünde yükselen üç kubbe örtmektedir. Sağdaki kapı hünkâr mahfili dairesine, soldaki kapı da paşa dairesine açılır. Cümle kapısının üstünde İzzet efendinin 24 mısralık yapım kitabesi bulunmaktadır:

Fevkani *(zeminden yüksek)* bir platform üzerinde yer alan cami dikdörtgen planlıdır. Barok-Rokoko mimari tarzında yapılmış olan caminin dıştan dekoratif düzenlenmiş dört büyük kemer üzerine oturan ve pandantiflerle geçişi sağlanan bir kubbeye sahiptir. Ayrıca dıştan bir dizi alemle çevrelenerek değişik bir görünüm kazanmış, köşelerde ağırlık kuleleri yer almıştır.

Kubbenin kasnağında 20 pen-

Caminin mermer kürsüsünün da bulunduğu yan duvarı.

Caminin mermer vaiz kürsüsü.

Caminin Rokoko tarzı süslü kubbesinin içeriden görünümü.

cere vardır. Mihrap bir yarım kubbe altında dışarıya doğru çıkmıştır. Mihrabın yanlarında ve üstünde beş pencere, caminin solundaki duvarda 18, sağındakinde 16, kıble tarafında da üçerden altı pencere vardır. Mihrap ve vaiz kürsüsü mermerdendir. Taşların birleştiği noktalara kahverengi somakiden sekiz zarif çizgi yapılmıştır. Sağ tarafta müezzin mahfilinin köşesinde beş küçük sütunlu hünkâr mahfili vardır. Hünkâr mahfilinin yekpare pirinç ve oyma şebekesi çok güzeldir.

Caminin ikinci sıra pencerelerin üstünde siyah zemin üzerine mermere altınla yazılan *«Amme»* suresi bir kuşak olarak yazılmıştır. Sonunda hattat Mustafa Rakım'ın imzası ve H.1241 tarihi görülür.

Caminin kıble kapısı ile yanlara açılan iki kapısının üstünde dört

Mihrabın süslü tacı.

Hünkar Mahfili.

sütunlu ve üç kubbeli müezzin mahfili yükselmektedir.

Paşa dairesi üç, hünkâr dairesi dört odalıdır. Hünkâr mahfilinin denize doğru açılan mermer kapısı bir tâk halindedir. O devirde mermere yapılan bütün kabartma süslere sahiptir. Minberi de mermerdendir. Mustafa Rakım caminin yazılarını yazarken öldüğü için kalan yazıları talebelerinden Şakir tamamlamıştır.

Hünkar köşkünün dışarıdan görünümü.

Mihrap, minber ve vaiz kürsüsü mermer olup devrin karakteristik özelliklerini yansıtır. Üst sıra pencere çevreleriyle kemer içlerinde, pandantiflerde ve kubbe içinde kalem işi süslemeler vardır ve bunlar 1990'lı yıllarda yenilenmiştir. Caminin içinde ve dışında çok zengin bir süsleme bulunmakla beraber bunların arasında Türk motifleri yoktur. Caminin bütününde Avrupa'nın Barok ve Rokoko üsluplarının karma bir şekilde uygulandığı görülür. Türk geleneklerini yaşatan tek süsleme, hattat Mustafa Rakım ve Mehmed Haşim ile Recai Şatır efendilerin eserleri olan yazılardır.

Her yanı devrin en usta sanatkârları tarafından yapılan bu cami, mermer ve boya işçiliği bakımından çok mükemmeldir.

Nusretiye Camii'nin mimarı, devrin başmimarı olan Kirkor Amira Balyan'dır. Caminin özelliklerinden biri de minarelerin çok zarif ve ince olmasıdır.

Son cemaat yerinin yanında, cuma selamlığında padişahın kalması ve bazı kabulleri yapması için *"Hünkar kasrı"* yapılmıştır. Bu kasır yanda bir kanat halinde dışarı taşmakta ve mermer sütunlar üstüne oturmaktadır.

Kürsü kısmından soğan biçiminde pabuçlarla yivli gövdeye geçen ikişer şerefeli çifte minarenin, inşaat henüz bitmeden bir Ramazanda kurulan mahyasının denizden görünüşünü kubbe engellediğinden biraz daha yükseltilmiştir. Sati Efendi'nin yazdığına göre *"14 Mayıs 1826 tarihinde minareler alt şerefeye kadar yıktırılıp yeniden inşa edilmiş, böylece cami aşırı derecede ince ve uzun minarelere sahip olmuştur."* 1960'lara doğru minarelerden birinin petek kısmı tehlikeli bir biçimde eğrilmiş olduğundan bütünüyle sökülerek tekrar yapılmıştır.

Caminin alanı normal genişlikte bir avluya sahip olmadığı ve yer kalmadığından şadırvan sol tarafta yer almaktadır.

Değişik üsluba sahip olan bu şadırvan külahının tepesinde güneş ışınları biçiminde bir alem bulunmaktaysa da günümüzde bu alem yerinde yoktur.

Hünkar köşkünün saçağı süslü kapısı.

Caminin açılış merasiminde iskeleden camiye kadar yerlere dibalar *(Kalın ve kıymetli bir cins ipekli kumaş.)* ve şallar döşenmiş, padişahın atı bu kıymetli kumaşlara basarak yürümüştü. Mihrabın iki tarafındaki yeşil somakiden yapılan iki büyük şamdan caminin tezyinatına uymuştur. Sultan Mahmud camiyi yaptırırken övünç nişanları bastırmış, bu nişanların bir tarafına tuğrasını, bir tarafına da Nusretiye Camii'nin resmini yaptırmıştı. Bir yıl sonra caminin soluna bir muvakkithane ile bir de sebil yapılmıştır. Muvakkithane altı, sebil beş pencereliydi. Bunların pencere ve

Caminin iç avlusundaki sebil.

قیلدی حیاض نعمت شاه جهان اجرا سبیل
یاپدی ریاض نصرته بر کل کبی رغا سبیل

آب روانی بندینک رسم لطیفی کندینک
شیرینی عالم قدینک اولمزمی یا اعلی سبیل

بو قدر جهاندن سو بسو بوش بو شنه بر قطره صو
اول خسرو خیرات جویا چشمه یاپدی یا سبیل

ای کاسه خورشید بوش کزمه بو آبی ایله نوش
طوبخانه ده قیلدی خروش مانند دریا سبیل

اولدی اوشاهک بنده ار سیراب لطفی بر بسر
بر قطره ایچمیم یا سپه کر اسکندر و دارا سبیل

یوق حد نوال جودینه غایت کمال جودینه
یتمز زلال جودینه کر اولسه بو دنیا سبیل

جودین کورن انس و ملک دریا قیاس اتمیک کرک
امواج لطفندن فلک کندین صانور کویا سبیل

شکر ایلیم کیم شاه جم ایتمزدی مسئله دفع غم
یا پلمش اوسپیدی اودم بویله نشاط افزا سبیل

ایکیسنک بر صفوتی ایلکیم مزج لذتی
آب حیاته شرکتی ایتمز مادعوی سبیل

تشبیه اولندی کثیره زر طاسلر طالسلره
دیرلمکدن نص کوثره تفسیر ایله معنی سبیل

شیرین زباندر لوله سی عزب البیاندر لوله سی
کویا لساندر لوله سی عطشانه دیرکیم ماسبیل

جامعکه بر فردوس اوله امت کلوب صف صف طوله
بولسه جوارنده نوله تسیمدن مجری سبیل

باقمه زلالک لافنه بکزمی آب صافنه
غایت بودر اوصافنه اعلی سبیل اعلی سبیل

مادام اقوعالمده بولدقجه بو کلشن نما
آب بقایی دائما شاهه ایده مولی سبیل

بعد له عزت اول زمان تاریخنی ایتمشدم بیان
یاپدی جوار جامعه محمود خان بالا سبیل
١٢٤٢

Caminin Avlusundaki Sebilin Kitabesi

Kıldı hıyâz minnet şâh-ı cihân icrâ sebil
Yapdı riyâz-ı nusrete bir gül gibi rıza sebil
Âb-ı revânı bendinin resm-i lâtîfi kendinin
Şîrin âlem kendinin olmaz mı yâ â'lâ sebil
Yokdur cihanda sû-be-sû boşu boşuna bir katre su
Ol hasr-ü hayrat cûya çeşme yapdı yâ sebil
Ey kâse-i hurşîd boş gezme bu âbı eyle nûş
Tophâne'de meyletdi hoş mânende-i deryâ sebil
Oldu o şâhın bendeleri sîrâb lûtfu ser-be-ser
Bir katre içmem yâ-paker İskender-ü dâra sebil
Yok haddi nevâl-i cûdine gâyet kemâl-i cûdine
Yetmez mi zülâl-i cûdine kör olsa bu dünya sebil
Cûdün gören ins-ü melek deryâ kıyas etmek gark
Emvâc-ı lûtfundan Felek kendin sanur gûyâ sebil
Şek eylemem kim şâh-ı cem etmezdi meyl-i def-i gâm
Yapılmış olsaydı o dem böyle neşât efzâ sebil
Aynen bir sefveti bilgâm mercî-i lezzeti
Âb-ı hayâta sirkati etmez mi yâ dâi-i sebil
Teşbi'ye olundu yeksere zerr taslar taliblere
Vermekde nesne-i Kevser'e tefsir eyle ma'nî-i sebil
Şîrîn-i zebândır lülesi azâb-ül beyândır lülesi
Güyâ lisândır lülesi atşâna der kim mâ-i sebil
Câmi ki bir firdevs ola ümmet gelüb saf saf dola
Bulsa civârında nola simden mecrâ sebil
Bakma zülâlin lafına benzer mi âb-ü sâfına
Gâyet budur evsâfına aslı sebil-i âlâ sebil
Mâdem aksa âlemde mâ buldukca bu gelsün nemâ
Âb-ı busitânı dâimâ şâha ede Mevlâ sebil
Ma'bedle İzzet ol zaman târihin etmişdim beyân
Yapdı civâr-ı câmi-i Mahmûd Hân âlâ sebil
1242

Sebil Kitâbesinin Anlamı

Cihan şâhı havuz yaparak sebil akıtıp minnetini sundu
Allah'ın yardımı ile bahçelere bir gül gibi hoş sebil
Bendinin akan suyu, kendinin güzel resmidir
Kendinin alemde şirinliği olmaz mı, yüce sebil
Yoktur cihanda her tarafta boşuna akan bir damla su
O hayır için, suya çeşme yaptı, ya sebil
Ey güneşin kâsesi boş gezme, bu suyla zevki tat
Tophâne'de oldu deniz gibi yaptı hoş sebil
O padişahın kulları baştan başa lutfuyla suya doydu
İskender'in sebilinin temiz olmayan suyundan bir damla içmem
Su gibi bağışlamanın sınırı yok, çok yüksek cömertliğine
Yetmez mi temiz cömertliğine kör olsa bu dünya, sebil
Suya boğduğu cömertliğini gören insan ve melekler denizle kıyaslar mı
Lütfunun dalgalarından Felek sanki kendini sanır sebil
Şüphe etmem ki Cem Şah kederini savmazdı
O zaman yapılmış olsaydı böyle neşe saçan sebil
Aynı temizliğiyle gamlılara lezzetli kaynağı
Hayat veren sudan kendi almaz mı duasını sebil
Cesaret verdi yalnız başına altın taslar isteyenlere
Vermekte Kevser'i, anlat suyunu sebil
Lülesi cana yakın dildir, azabı görendir lülesi
Sanki susamışlara anlatır lülesi, der ki suyunu sebil
Câmisi ki bir Cennet olsun, ümmet gelip saf saf dolsun
Ne olur bulsa çevresinde kaynağı altından sebil
Bakma, soğuk suyun sözüne benzer mi temiz suyuna
Bu sebilin esas özelliği çoktur, güzel sebil
Madem ki âlemde suyu, aksın buldukça bu artarak gelsin
Suyunu, bostanını Allah daima padişaha etsin sebil
Mabetle, İzzet o zaman tarihini tahmin etmiştim, söyledim
Mahmud Han yaptı câminin civarına güzel sebil
1827

Caminin avlusundaki muvakkıt-hanenin kitabesi.

Caminin Avlusundaki Sebilin Kitabesi

Bu rest-ü gâh cihâna necm-i baht-ü hüsrevân
Ferverliden görmedi Mahmud Hân'ın şevketin
İstemem şehnâme-i güzîn dekâmim-i efsâneye
Kim açar anka yanında mâ-kıyânın sohbetin
Gayretinden din uğruna eder cânın fedâ
Din uğruna gören ol şehriyârın gayretin
İrtifâ-i münzilet kesb etdi sâdık kullarını
Sâye veş yerlerde kaldı bilmeyenler nîmetin
Bir ocağı kaldırub yüzbinin ocağı kıldı şen
Dost-ü düşmandan halâs etdi Mehmed Emîn
Yoluna etmez mi dünya topdan îşâr-ı can
Mâşeri gördükce topcu kullarına rağbeti
Şânına lâyık mıdır Tophâne yapdırdı dimek
Eyledi ihyâ o hâkan âl-i îmân devletin
Vermeden üç mâhı mensur oldu avn-ü hakla
Câmi-i Tophâne'nin koymuşdu nâm-ü nusretin
Bilmeyen varisa sâhib-ü vakti eylesün ba'd-ü zeyn
Bu muvakkıthâne îmâ etdi şân-ü şöhretin
Lütfunun bendesi bütün dünyâya nasf-ü fazîlesi
Ceyb-ü ihsânından almaz mı muvakkıt kısmetin
Kefçe-i mikâti tevbih etmeye başın sallar
Pâdişâhın zaman bilsün âyâr-ı satvetin
Asılurdı bu muvakkıtgâha mikâti Felek
Görse mâh-ı revzede Tobhâne'nin cem'iyetin
Yol verirse hak geçer hurşid bir sûr-i ahden
Ânı remz eyler yazanlar irtifâ'ın hikmetin
Etse çevkimi mühr-ü rey-i kafdan kafa gezer
Bir şehinşâhân ki Mevlâ bist edince kudretin
Hey'eti tahrik ede mez bâd-ü muhâlif ba'd ezin
Rabh meskûn çekmez artık rûzigârın mihnetin
Bilmeyen sâim sanır günler kısaldı rûzede
Halka iftârın Felek çekdirmez oldu hasretin
Tövbe etdi dâr-ü nâ-hemvârına gördün dahî
Korkudan terk eyleye her kes muhalif âdetin
Başına dönsen dönerse böyle hurşîd-i efserin
Aklı var ise Felek bilsün o şâhın kıymetin
Lâyıkiyle pâdişâha şartınca zıllı Allah'dır
Gün-be-gün mürdâd ede Allah zıllı re'fetin
İki târin-i mücevher arz eder her gün Felek
Bilse İzzet-ü sâkî ol mühr-ü cihânın himmetin
Dâver-i devrân yapdırdı muvakkıthâneyi
Mülkü ihyâ etmenin ol şâh buldu satvetin
El Yesarizade Mustafa İzzet gafurlema 1241

Kitâbenin Anlamı

Bu zamanda padişahların kader yıldızı olmaya layıkdır
Ferverdin(*) görmedi Mahmud Han'ın kudretini
İstemem, şehname efsanesini dinlemem
Kim açar ankâ kuşunun yanında tavuk sohbetini
Gayretinden din uğruna cananı feda eder
Din uğruna o hükümdarın gayretini gören
Sadık kulların yüksek rütbesini kazandı
Gölge gibi yerlerde kaldı nimetini bilmeyenler
Bir ocağı kaldırıp, yüz bin ocağı şenlendirdi
Dost ve düşmandan kurtuldu Mehmed Emin
Yoluna toptan can bahş etmez mi dünya
Topluluk gördükce tupcu kullarına rağbeti
Şânına lâyık mıdır Tophâne'yi yaptırdı demek
Devletin yüce îmanlı hükümdârı canlandırdı
Üç ayda muzaffer oldu Allah'ın yardımıyla
Allah'ın yardımıyla Tophâne Câmii koymuştu adını
Bilmeyen varsa vaktini bundan sonra
Bu muvakkıthane şan ve şöhretini gösterdi
Lütfunun tutsağı bütün dünyaya yarıdan fazlası
İhsan kesesinden akmaz mı muvakkit (**) kısmetin
Zaman ibresi azarlamaya baş sallar
Padişah kudretinin ayarıyla zamanı bilsin
Bu zamanı belirleyen yere Felek asılırdı
Penceresinden ayı görse Tophaneliler
Yol verirse hak geçer güneş bir şenlikle dostlardan
İşaret eder hikmetinin yüksekliğini yazanlar
Etse çok mu görüşünün mühürü, baştan başa gezer
Bir şahlar şâhı ki Allah kudretini açınca
İplik oynamaz ters rüzgarında bundan sonra
İskân edilenler çekmez artık rüzgarın eziyetini
Bilmeyen oruçlular oruçta günler kısaldı sanır
Felek, halka iftarın hasretini çektirmez oldu
Tövbe etti uygun olmayan yerlerine Felek bile
Korkudan terk etsin herkes yanlış âdetleri
Başına dönsen, dönerse böyle tacının güneşi
Aklı varsa Felek bilsin o padişahın kıymetini
Layıkıyla, padişah yeminiyle Allah'ın gölgesidir
Günden güne arttırsın Allah merhametlını
Noktalı harflerle iki tarih sunar her gün Felek
Bilse yüceliği gibi o himmeti cihana yayılan
Devrin hükümdarı yaptırdı muvakkıthaneyi
O padişahın kudreti memleketi canlandırarak buldu saati
Yesârîzâde Mustafa İzzet 1826
(*) Ferverdin: Zerdüştlerin melâikesi.
(**) Muvakkit: Vakitleri, namaz vakitlerini tayin ve tespit eden kimse.

Caminin avlusundaki muvakkıthane.

kapılarının üstüne üçer satır halinde yine İzzet efendinin tarih kitabeleri yazılmıştır.

Sebil ile muvakkithane eskiden caddenin karşı tarafında, kışla kapısının yanında idiyse de caddenin genişletilmesi nedeniyle şimdiki yerlerine taşınmışlardır.

Sebil ve muvakkıthane Barok üslubunda kıvrımlı bir mimariye sahiptir. Demir şebekeleri altın yaldızla kaplanmıştır.

Caminin mimarisi ve dış süslemesine uygun biçimde tam önüne Sultan İkinci Abdülhamid tarafından 1901'de İtalyan mimarı Raimondo d'Aronco'ya yaptırılan çeşme ise 1956'da yerinden sökülerek Maçka'da İstanbul Teknik Üniversitesi binasının karşısına kurulmuştur.

Şehrin 1956'dan sonraki gelişmesi sırasında karşısındaki Tophane binalarının yıktırılması ve çevresine yapılan yeni binalar caminin dış görünüşü için zararlı sayılabilecek sonuçlar doğurmuştur.

SAAT KULESİ

Tarih yazarı R.Walsh'in Nusretiye Camii ile ilgili yazısında saat kulesi hakkında bir bölüm vardır. Bu bölüm aşağıda yer almaktadır:

".....Caminin yanında bir kule dikkati çeker.

Bu kule camiden ayrıdır; tıpkı minareye benzer, ama daha geniştir ve minare kadar da yüksek değildir.

İstanbul'daki diğer camilerde eşine pek rastlanmayan bu kulenin apayrı bir amaçla inşa edilmiş olması gerekmektedir.

Bu durumu şöyle anlatabiliriz: Türkler, her ne türlü ve biçimde olursa olsun, dinî yerlerde, mabetlerde çan çalınmasını yasak etmişlerdi.

Bu yasak yalnız Türkler'e uygulanmamış, yabancılara da uygulanmıştır.

Bir de genel alanlarda, Avrupa'deki gibi meydan saatleri dikmeye yanaşmamışlardır. Bundan

Caminin yanındaki saat kulesi.
Altta saat kulesi ve caminin bir gravürü.

birkaç yıl öncesine kadar Osmanlı imparatorluğunun Avrupa'deki topraklarında sadece iki meydan saati vardı.

Bu meydan saatlerinden biri Şumnu'dadır; nazırlardan biri tarafından Rusya'dan getirilip burada yerleştirilmiştir.

Bu nazır, bir süre önce bir görev nedenıyle Rusya'ya gitmiş, saati görüp bunu doğduğu şehıre yerleştirmiştir.

Diğer saat ise, Lord Elgin tarafından Atina'da dikilmiştir. O sıralarda Atina Osmanlı'nın yönetimi altındaydı.

Sultan İkinci Mahmutd uzak görüşlü bir hükümdardı; yaptırdığı caminin hemen girişine böyle bir kuleyi muvakkıthâne olarak yaptırmıştı.

Padişahın amacı çok açıktır; müezzinler yaklaşık olarak değil de tam saatinde cemaati namaza çağırsın diye burasını inşa ettirmiştir….."